

TARTALOM.

I. Önálló cikkek, tanulmányok, költemények.

	Lapszám
<i>Dr. Borbély István</i> : A magyar unitárius egyház hitelvei a XVI. században... .. 1, 65, 129, 197,	269
<i>Lőfi Ödön</i> : Az unitarizmus az egyén vallása	18
<i>Jékey Aladár</i> : Egy régi imádságom (vers)	25
<i>Kovács Lajos</i> : Egyházi beszéd... ..	26, 169
<i>Kelemen Lajos</i> : Adatok kolozsvári unitárius egyházközségünk régibb klenodiumairól	37, 233
<i>Wendte V. Károly</i> : Liberális keresztény mozgalmak Németországban	44
<i>Gálfi Lőrinc</i> : Dogma és szabad kutatás	84
<i>Dr. Kiss Elek</i> : A hit fejlődéséről	91
<i>Benczédi Pál</i> : A lélek halhatatlansága	106
<i>Jékey Aladár</i> : Két úton (vers)	115
” ” A példabeszédekből (vers)... ..	116
Pap Mózes (1830—1914)	117
<i>g. k. Egyháztörténeti adatok. III. Lázár István levele Agh István püspökhöz</i>	119
Agh István püspök ajánló levele Lázár István részére ...	237
<i>Kelemen Lajos</i> : A kolozsvári unitárius főgimnázium régi keleti szönyege	121
<i>Máthé György</i> : Hit, vallás, tudomány	154
<i>Józan Miklós</i> : Eötvös, a gondolkozó	156
V. A.: <i>Dr. Nyiredy Géza (1861—1914)</i>	182
V. A.: <i>Iszlai Márton (1851—1914)</i>	185
<i>Ürmösi Károly</i> : Gyászima (Ferencz Ferdinánd és neje halála alkalmából)	193
<i>Győrfi István</i> : Vallás és művészet... ..	209
<i>Dr. Gál Kelemen</i> : Az életeszmenyről	220
<i>Vári Albert</i> : Vallás és nevelés... ..	227
” ” A vallás az intuicionizmus világában (Bergson és James)	257
<i>Győrfi István</i> : Háborús beszédek	288
<i>Dr. Gál Kelemen</i> : Történelmi idők	305
<i>Csifó Salamon</i> : Fanghné Gyujtó Izabella... ..	309
<i>Dr. Varga Béla</i> : Valóság és érték	321
<i>Benczédi Pál</i> : A vallástaniás története	347

	Lapszám
<i>Ferencz József</i> : Főtanácsot megnyitó beszéd	360
<i>Csifő Salamon</i> : Ima (Fanghné Gyujtó Izabella felett)	363
<i>Barabás Ábel</i> : A háboru (I—IV. versek)	368

II. Irodalmi értesítő.

<i>Borbély Ferenc</i> : Thúry Zsigmond, a szombatos kódexek bibliográfiája	51
<i>Vári Albert</i> : Preuss—Szlávik, Lutheri és Kálvini valóságosság	54
<i>Molnár Oszkár</i> : Bevezetés a gyermektanulmányba	56
<i>Fejes Áron</i> : Az akaratszabadság problémája	56
<i>László Gyula</i> : A testgyakorlatok socialpaedagógiai jelentősége	56
<i>Pap Domokos</i> : Torda és környéke	57
<i>Borbély Ferenc</i> : Gyulai, mint aesthetikus	57
<i>V. A.</i> : Ürmösi József, A szocializmus és a vallás	187
<i>(ma)</i> : Árkosi Ferenczi Kálmán, Guzsajásban	188
<i>Dr. Borbély István</i> : Guttman-Harmos, Péchi Simon szombatos imádságos könyve	239
<i>Szentmártoni Kálmán</i> : A kolozsvári unitárius kollégium értesítője az 1913/14. iskolai évről	240
<i>Szentmártoni Kálmán</i> : A székelykeresztúri áll. seg. unitárius főgimnázium értesítője az 1913/14. isk. évről	243
Magyarország közoktatásügye az 1912. évben	245
<i>V. A.</i> : Ismeretlen evangélium	310
<i>V.</i> : Jánosi Zoltán, Mi célból és kikkel szövetkezzenek a protestánsok	311
— <i>őr</i> —: Gannet C. V. Francis David	311
<i>Dr. Boros Gy.</i> , A jó gyermek könyve	371
Imakönyv	371

III. Különlélék.

A Protestans Szemle új szerkesztője. Államtitkárváltozás a közoktatási minisztériumban	58
Szavazás a tisztánninneri ref. püspöki állásra. Antal Gábor. A Zoványi-ügy elintézése. Felhívás az európai keresztény egyházakhoz	59
Kilépések az orsz. ev. egyházból Németországban	60
A katolikus egyház Északamerikában	63
Gyász hírek (Bonyhádi Percel Ferenc)	64
Tanáraink értekezlete. A vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetése	123
A reformátusok készülődése a reformáció 400 éves jubileumára. A népesedés problémája	124
<i>Dr. Tüdös István</i> püspök beiktatása. <i>Németh István</i> dunántúli ref. püspök beiktatása	125
<i>j. m.</i> Vallásos nevelés	125

	Lapszám
Egy olasz püspök a reformációról	126
Gyász hírek (Sepsikőröspataki Szinte Gábor, Ótordai Székely Miklós, Kiss Sándor, De Gerando Antonina)	127
Nyári szünidei tanfolyam Pozsonyban és Sopronban. A közoktatásügyi miniszter egyházpolitikája	189
Ifjúsági tornaverseny. Iskolai kirándulás Olaszországba. Gyász hírek (Szentmihályi Varga Dénesné, szül. májai Májay Ivánka). Nyilvános köszönet	191
Népoktatási közérdek	192
A király hadi kiáltványa	248
Lelkészköri gyűlés. Zsilinszky Mihály a protestánsok gyöngeségéről	250
Az új nyugdíjtörvény. Dr. Jankovich Béla közoktatásügyi miniszter az iskolák államosításáról és a vallásoktatás kizárásáról	251
Keresztény unitárius egyházközség Hamburgban. Egyházi házasságközvetítés	253
A világbéke ügyében történt felhívásra érkezett válaszok. Traub a zürichi egyetem tiszteletbeli doktora. Halotthamvasztás Braunschweigban. A bajorországi „Protestáns világiak szövetsége“ a papl személyiségről	254
A vallásoktatás új szabályozása Sachsen-Altenburgban. Az északamerikai presbiterianusok	255
Seeberg esete. A középiskolai reform	256
Dr. Nyiredy Géza emlékalap (Nyilvános elszámolás és köszönet	313
Iszlai Márton emlékalap (Nyilvános elszámolás és köszönet). A háború	314
Kolozsvári kollégiumunk katonai tartalékkórház. Székelykeresztúri főgimnáziumunkban megnyitott a VII. osztály	316
Halotthamvasztás. Megnyitott a debreceni tudomány-egyetem. A nem állami tanárok új nyugdíjtörvénye	317
Kenessey püspök gyásza. Wundt Vilmos a háborúról	318
X. Pius. XV. Benedek, az új pápa	319
Gyász hírek (Ifj. désfalvi Pataky László, Sepsiszentiváni Szent-Iványi Miklós)	320
Az ideai főtanács	372
Az unitárius lelkész kör közgyűlése	375
Az amerikai unitárius társulat titkárának levele a főtiszt. püspök úrhoz	376
Családi pótlék. A budapesti egyetem és ref. teológia. A B) osztályú népfelkelők. Tanáraink. Protestáns tábori lelkészek a harctéren	377
Harnack és az angol teológusok. Dryander a világháborúról	378
A frankfurti egyetem. Lelkészek és lelkész növendékek a harcmezőn. Magyar lobogók Berlinben	379
Háboruban elesett katonák emlékezte. Gyász hírek. Aranyosrákosi Létay Balázs. Dr. Vass Pál. Muzsnai Ürmössy Aladár. Kiss Aladár	380

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XLIX. évfolyam.

Január—Február.

1. füzet.

A magyar unitárius egyház hitelvei a XVI. században.

Irta: **Dr. Borbély István.**

Az alábbi tanulmány célja megmutatni, hogy a magyar unitárius vallásnak a XVI. század folyamán melyek voltak hitelvei; valamint, hogy a magyar állam a XVI. században minő szabadon terjeszthető hitelvek alapján ismerte el vallásközönségünket önálló és egyenjogú egyháznak.

A magyar unitarizmus Dávid Ferenc idejében három fejlődési fokon ment át. *Első volt a reformált kálvinizmus.* Ez a fejlődési fok a tiszta kálvinizmustól (amelyet pl. Melius is hirdetett) csak néhány léteiben különbözött; maga a különbség azonban nem volt oly lényegbe vágó és nagy, hogy annak alapján új hitnek nevezhetnők. *Második volt a Serveto hitrendszerén fölépült antitrinitarizmus.* Eddigelé socinianus álláspontnak mondották ezt, pedig hibásan. Dávid Ferenc 1571-ig nem állott Socinus hatása alatt. Az unitarizmusnak az a formája, amelyet Dávid Ferenc különböző könyveiben 1571-ig kifejtett, nem-hogy nem volt sociniánus, de — mint ezt tanulmányom folyamán részletesen vizsgálom és sok idézettel igazolom — antitrinitáriusnak is alig-alig nevezhető. Az összes különbség, amely őket a kálvinistáktól elválasztá, a következő volt: Dávidék nem hitték a trinitást egységnek, de külön-külön az Atyát is, meg a Fiút is Istennek tartották olyformán, hogy ezen egyenlők között az Atya az első. A szent Lélekről a kálvinisták azt tanították, hogy az az Atyával és Fiúval egyenlő Isten és imádandó. Dávidék nem vallották imádandónak, ellenben ők is Isten lelkének tar-